

Ks. ALFONS SCHLETZ C. M. (Kraków)

Działalność kulturalna Misjonarzy w Polsce (1651—1864).

W zakres działalności kulturalnej polskich Misjonarzy wchodziły sprawy takie, jak misje ludowe, działalność pedagogiczna w licznych seminariach duchownych, szkołach średnich i parafialnych, oraz praca naukowo-wydawnicza.

Misje ludowe odgrywały w Polsce XVII i XVIII wieku dużą rolę. Miały one inny, aniżeli dzisiaj charakter, ze względu na ówczesne położenie włościństwa. Trwały zazwyczaj od 2—6 tygodni. W czasie takich misyj zajmowano się obok pracy ściśle kapłańskiej także nauczaniem dziatwy i młodzieży, przygotowywano dzieci do pierwszej Komunii św. i uczono śpiewu kościelnego.

Pod koniec XVII i ciągu XVIII w. potwórzyły się w Kongregacji Misjonarzy większe centra misyj ludowych. Najdawniejsze takie misje prowadził dom warszawski (od r. 1654). Posiadał on w XVII w. szereg wybitnych misjonarzy ludowych (Desdames, Duperroy, Godquin, de Monteils, o'Fogerti, Nollet, Gavet, Błotowski, Bojanowski, Rostkowski i in). Dom warszawski Księży Misjonarzy odprawił w latach 1654—1740 ok. 162 seryj misyj, w latach zaś 1741—1844 było podobnych misyj 336.

Obok domu warszawskiego mieli misjonarze polscy inne ważne centra misyjne, jak w Krakowie na Stradomiu (od r. 1682), gdzie w latach 1682—1782 odprawiono 459 seryj misyj. Na Litwie i północno-wschodnich rubieżach Polski pracowali od r. 1685 misjonarze wileńscy, sprowadzeni do Wilna przez bpa A. Kotowicza. Według Księgi misyjnej tego domu oprawiono w latach 1686 do

1763 — 240 misyj. W ciągu XVIII w. powstawały liczne inne domy misjonarskie, których głównym obowiązkiem była praca wśród ludu wieśniaczego, jak św. Wojciech pod Gdańskiem, Mława, Płock, Lublin, Siemiatycze, Lwów i in.

Drugim obok pracy nad ludem zadaniem Misjonarzy było zakładanie i prowadzenie seminariów duchownych. Z końcem XVII w. kierowali Misjonarze seminariami: w Warszawie, Chełmnie, Krakowie na zamku, Przemyślu i Łowiczu. W XVIII w. znaczna większość zakładów teologicznych diecezjalnych przeszła pod zarząd Księży Misjonarzy (Płock, Lublin, Gniezno, Włocławek, Kraków-Stradom, Krasnystaw, Brzozów, Lwów, Tykocin, Krasław, Wilno, Wornie, Poznań, Żytomierz, Mohylew). Z początkiem XIX w. objęli Misjonarze seminaria w Mińsku, Białymstoku i Kamieńcu Podolskim. Najnowsze badania archiwalne wykazują, że poziom naukowy i wychowanie ascetyczno-moralne w większości zakładów misjonarskich były zadawalniające.

Misjonarze polscy posiadali także cały szereg szkół parafialnych. Niektóre z nich powstały jeszcze w XVII w., a w dobie Komisji Edukacji Narodowej podniosły znacznie swój poziom i zastosowały się do nowego programu. Do ważniejszych szkół zaliczymy szkoły parafialne w Warszawie, Mławie, Tykocinie, Siemiatyczach, Zaslawiu, Smiłowiczach, Krasławiu i Oświeju, oraz szkoły średnie w Łyskowie i Iłukszcie.

Z działalnością wychowawczą polskich Misjonarzy łączyła się praca naukowa i wydawnicza. Miała ona charakter raczej praktyczny (kazania, podręczniki teologiczne, ascetyka), chociaż nie brak prac ściśle naukowych. Do wybitniejszych postaci, zasłużonych na polu kaznodziejstwa i polskiej myśli teologicznej i kultury katolickiej XVIII i XIX wieku należą: ks. bp Michał Bartłomiej Tarło († 1715), ks. Piotr Jacek Śliwicki († 1774), ks. Wilhelm Kąliński († 1789), ks. bp Michał Karpowicz († 1803), ks. Tomasz Hussarzewski († 1807), ks. Michał Barszczewski († 1802), ks. Jakub Jachimowski († 1789), ks. Józef Jakubowski († 1814), ks. Andrzej Pohl († 1820), ks. J. A. Laws († 1842), ks. Paweł Rzymiski († 1833), ks. Michał Marcin Mioduszewski († 1868), ks. Józef Bohdanowicz († 1846), ks. Franciszek Płoszczyński († 1873), ks. Antoni Kornilowicz († 1856) i in.

Praca wydawnicza polskich Misjonarzy koncentrowała się w Warszawie i Wilnie, gdzie posiadali własną drukarnię. Kasata zgromadzenia w r. 1864 sparaliżowała dalszą działalność kulturalną i społeczną. Pracę od podstaw rozpoczęto w r. 1867 z chwilą powstania nowej prowincji ze stolicą w Krakowie.